

Література

1. Глузман Н.А. Проблеми реалізації компетентнісного підходу в період методико-математичної підготовки майбутніх учителів початкової школи // Портал сучасних педагогічних ресурсів. – 2010. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/pedagogedititions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_6/?print
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. –112 с.
3. Куцак Л.В. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів вищих навчальних закладів: огляд основних підходів // Вісник ЛДУ БЖД. – 2010. – № 4. – С.123-127.
4. Миськова М. Формування математичної компетентності вчителів початкових класів // Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка С.Дем'янчука – 2006. – № 4 – С.12-16.
5. Пузач В.С. Особенности преподавания основ безопасности жизнедеятельности в начальных классах // Интернет-журнал "Технологии техносферной безопасности" – Выпуск № 5 (39) – октябрь 2011 г. – Режим доступа: <http://ipb.mos.ru/ttb>
6. Ростовська Н.С. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів шляхом гуманізації процесу навчання // Вісник Інституту менеджменту та психології ДВНЗ "УМО" НАПН України. – 2007. – Вип. 16. – С. 30-39.
7. Скворцова О.С. Формування професійної компетентності в майбутнього вчителя математики // Е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». – 2010. – Випуск № 4. – Режим доступу: http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_edititions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n4_2010_st_4/
8. Скворцова С. О. Професійна компетентність вчителя: зміст поняття [Текст] / С. О. Скворцова // Наука і освіта. – 2009. – №4. – С. 93-96.

Анотація

Стаття присвячена особливостям формування компетентності фахівця з організації безпечної життєдіяльності учнів початкової школи. Розглянуто роль викладання основ безпеки життєдіяльності у молодших класах. Визначено професійну компетентність вчителя як сукупність ключових, базових та спеціальних компетентностей, подано класифікацію професійних компетентностей вчителя молодших класів у галузі викладання основ безпеки життєдіяльності, визначено зміст основних умінь вчителя молодших класів в галузі викладання основ безпеки життєдіяльності.

Аннотация

Статья посвящена особенностям формирования компетентности специалиста по организации безопасной жизнедеятельности учеников начальной школы. Рассмотрена роль преподавания основ безопасности жизнедеятельности в младших классах. Определена профессиональная компетентность учителя как совокупность ключевых, базовых и специальных компетентностей, представлена классификация профессиональных компетентностей учителя младших классов в области преподавания основ безопасности жизнедеятельности; определено содержание основных умений учителя младших классов в области преподавания основ безопасности жизнедеятельности.

Summary

The article is devoted the features of forming of competence of specialist on organization of safe vital functions of pupils of junior school. Ss considered the role of teaching of bases of safety of vital functions in junior classes. The professional competence of teacher is certain as aggregate of key, base and special competencies; is presented classification of professional competencies teacher of junior classes in area of teaching of bases of safety of vital functions; is certain maintenance of basic abilities of teacher of junior classes in area of teaching of bases of safety of vital functions.

Ключові слова: компетентнісний підхід в освіті, зміст початкової освіти з основ безпеки життєдіяльності, професійна компетентність вчителя початкових класів.

Ключевые слова: компетентностный подход в образовании, содержание начального образования с основ безопасности жизнедеятельности, профессиональная компетентность учителя начальных классов.

Key words: the competence approach in education, maintenance of primary education from bases of safety of vital functions, professional competence of teacher of junior school.

Подано до редакції 13.03.2012.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук Тадиян С.І.

УДК 37.033

©2012

Григорова М.О.

ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЕКСКУРСІЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй оголосила 2005-2014 роки Декадою ООН „Освіта для сталого розвитку” (DESD). Концепція сталого розвитку – це концепція зкоординованого еколого-соціально-економічного розвитку людства, запобігання глобальним екологічним кризам, міжетнічним, міжконфесійним конфліктам, соціальній і моральній деградації значної частини людства.

Провідні концепції сталого розвитку ґрунтуються на вченні нашого співвітчизника В. Вернадського про ноосферу. Головна мета концепції сталого розвитку – право кожної людини на здорове, продуктивне життя в гармонії з природою.

Оновлення суспільства, а тим більше його радикальна зміна, – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний із пошуком нових шляхів, засобів здійснення перетворень в усіх сферах життєдіяльності людей. Усе це зумовлює необхідність творчої участі в цьому процесі всіх членів суспільства.

Особливістю діяльності вчителя є той факт, що він бере участь у творчому акті - створення нової людини, отже, творчість є найбільш істотною стороною діяльності педагога.

Творчий підхід до педагогічної діяльності забезпечує максимальну повноту самореалізації особистості вчителя. Самореалізація, в свою чергу, служить формою професійного вдосконалення, яке забезпечує перманентне особистісно-творче збагачення вчителя технологіями у професійній діяльності.

В умовах перетворення сучасної школи багато вчителів відчувають потребу створювати нове, творити і самовиражатися в результатах своєї діяльності.

Система безперервної екологічної освіти та виховання будується та розвивається на основі чинних державних законів України, Національної доктрини розвитку освіти України XXI ст. Домінуючим напрямком Концепції екологічної освіти є реалізація кардинального реформування підготовки вчителя до організації навчально-виховного процесу з екології.

Ефективність національної екологічної освіти залежить від ряду факторів, серед яких одне з головних місць належить вибору педагогічних технологій, методів та окремих прийомів. Ця галузь шкільної екологічної освіти ще недостатньо досліджена.

Численні дослідження дієвості шкільної екологічної освіти щоразу підтверджують загальновідому тезу, що теоретичні знання, які діти отримують на уроках біології і екології, недостатні для формування екологічної свідомості й екологічної культури сучасної людини. Вивчення природних об'єктів, явищ й процесів у відриві від самої природи має формальний характер і, як наслідок, міські діти не знають майже нічого про природу рідного краю та своєї країни.

Сьогодні одним із пріоритетних напрямів розвитку школи є пошук нових форм і підходів до системи екологічної освіти й виховання підростаючого покоління, спрямованих на підготовку школярів до цілісного сприйняття екологічних проблем; до свідомого розуміння процесів, що відбуваються в природі внаслідок людської діяльності; осмислення взаємодії багатьох наук щодо подолання екологічних криз

Важливу роль в екологічному вихованні і екологічній освіті учнів відіграють екологічні екскурсії, які дають можливість в конкретних умовах спостерігати результати впливу антропогенних факторів на природу і забезпечують встановлення зв'язку між вивченим теоретичним матеріалом і місцевими проблемами довкілля.

В той же час планування, організація та проведення цього виду навчально-виховних заходів надає сучасному викладачеві чудову можливість реалізувати себе як особистість творчу, здатну мислити креативно, що будує свою професійну діяльність на засадах інноваційних освітніх технологій із застосуванням прогресивних дидактичних та психолого-педагогічних прийомів і форм навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Якщо вчитель ставить за мету розвиток потенційних можливостей дитини, формування її як сучасної соціально та, зокрема, екологічно компетентної особистості, він повинен оволодіти тими формами, методами і засобами педагогічної діяльності, які забезпечують розвиток креативних рис особистості, а також тих додаткових мотивів, особистісних якостей, здібностей, які сприяють успішній творчій діяльності. Для цього і сам учитель повинен бути творчим, бо як добро виховує добро, так і творчість розвивається через творчість.

Проблема становлення творчої особистості вчителя в тій чи іншій мірі висвітлювалася в наукових дослідженнях філософів, психологів і педагогів. Велику увагу розробці даної проблеми приділяли В.І.Андрєєв, В.І.Загвазінський, А.К.Маркова [1, 5, 7]. Визначенням і осмисленням сутності творчості і сьогодні займаються такі дослідники, як В.А.Бухвалов, І.Г.Герашенко, С.О.Сисоєва, Г.М.Криницкая та інші [2, 4, 6, 9].

В свою чергу велика увага приділяється сьогодні і питанням екологічної освіти та виховання, як незаперечної умови впровадження освіти для сталого розвитку. Пошук інноваційних навчальних технік та прийомів формування екологічної компетентності учнів є на сьогодні однією з найактуальніших тем у сфері педагогіки [3, 8, 10].

Звичайно, забезпечення цього виду освітньої функції передбачає реалізацію вчителем певних професійних якостей, однією з яких є здатність до творчості.

Формулювання цілей статті... Метою цієї статті є аналіз можливостей творчої самореалізації вчителя під час організації екскурсійної діяльності як однієї з форм здійснення екологічної освіти та виховання школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження... У системі позакласної роботи в галузі екологічної освіти і екологічного виховання важливе місце посідають шкільні екологічні екскурсії, мета яких спрямована на формування в учнів вміння вивчати і вирішувати проблеми навколишнього середовища на локальному, регіональному, національному і глобальному рівнях. Вони покликані забезпечити розуміння процесів взаємодії

людини і природи та сприяти вирішенню проблем через соціальні дії, а також забезпечити формування комплексного розуміння проблем довкілля.

Їх учасники отримують реальну можливість навчитися сприймати людину як невід'ємну частку природи. Вони збуджують інтерес і стимулюють пізнавальну активність учнів у вивченні проблем навколишнього середовища, сприяють розвитку дослідницьких навиків, формують спостережливість у вивченні явищ природи, сприяють закріпленню набутих знань, формуванню екологічної поведінки.

Проявом індивідуального стилю педагогічної творчості в інноваційних виховно-освітніх концепціях є високий рівень педагогічної культури. Її суттєві показники виражаються у психолого-педагогічній компетентності та розвинутому педагогічному мисленні; професійної освіченості в сфері навчального предмета, володінні педагогічними технологіями; творчо-перетворювальної діяльності, здатності створити свою дидактичну, виховну систему; умінні розробити авторську методику та технологію; культурі професійної поведінки, формах і способах саморозвитку. Усі перелічені якості обов'язково реалізуються під час організації екскурсійної навчальної програми.

Важливо правильно підібрати тематику, зміст і маршрут екологічних екскурсій, що будуються в залежності від місцевості, об'єктів спостереження, пори року тощо. Завдання екскурсії повинні бути доступними для виконання. Перед проведенням екологічної екскурсії бажано провести інструктаж. Учні пропонуються самостійно розробити пам'ятку – пораду щодо спостережень за живими об'єктами. Роль вчителя полягає в організації обговорення, у корегуванні, доповненні, з'ясуванні правил екологічної поведінки у природі.

Без проведення екскурсій екологічна освіта в умовах міста не буде повноцінною, знання залишатимуться пасивними.

Темою екологічної екскурсії може бути будь-яка екологічна проблема. Наприклад, ознайомлення учнів з різними видами забруднень довкілля і її вплив на екологічну ситуацію в місті. В ході такої екскурсії учні спостерігають за джерелами забруднення, визначають рівень їх впливу на навколишнє середовище, роблять відповідні записи, які потім використовують для обговорення зібраного матеріалу, а також при виконанні лабораторних і практичних робіт ("Види-ефікатори місцевих екосистем", "Визначення стану місцевих екосистем за допомогою видів-ефікаторів").

Ще однією актуальною метою екскурсії може стати визначення екологічного стану окремих компонентів природи й довкілля лісопаркової зони населеного пункту. Під час цієї екскурсії учні вчать проводити прості екологічні спостереження, моніторинги; переносити набуті знання в реальні життєві умови.

Дана екскурсія може слугувати I етапом масштабного шкільного проекту, усі учасники якого зможуть в повній мірі реалізувати свої теоретичні та практичні навички.

Екологічний моніторинг, наприклад, лісопаркової зони міста є груповим проектом, бо потребує роботи в багатьох напрямках досліджень:

- абіотичні екологічні фактори (ландшафтний характер місцевості, природні і неприродні рельєфні утворення...)
- біотичні екологічні фактори (рослинний та тваринний склад місцевості, взаємозв'язки між різними компонентами живої природи...)
- антропогенні екологічні фактори (Вплив людської діяльності, історія взаємодії людини і природи, прогнозування майбутніх наслідків взаємодії...)

Звісно для здійснення регулярного моніторингу дослідної ділянки екскурсії повинні мати постійний характер. При вивченні сезонних змін виїзди на природу слід здійснювати кожної пори року.

Ефективною формою проведення екологічної екскурсії є створення екологічних стежок. Щоб проводити екскурсії на екологічній стежці, її треба правильно облаштувати. Основними функціями екологічної стежки є навчальна – формування в учнів навичок перенесення екологічних знань у реальне життя; розвивальна – формування екологічної свідомості, культури, формування екологічного мислення як складової загальної культури; виховна – залучення учнів до спілкування з природою. Основними завданнями екологічної стежки є:

- Ознайомлення відвідувачів з живим об'єктами живої та неживої природи.
- Розробка і проведення на відповідних пунктах стежки теоретичних і практичних занять.
- Пропагування й проведення природоохоронних заходів.
- Інформування про види рослин, тварин.

Під час проведення вищезгаданих позакласних заходів не останнє значення має й виховний момент, тому педагогу-організатору слід спланувати й включення певних мотиваційних аспектів у процес ознайомлення з природними об'єктами і явищами. Обґрунтованим буде використання і деяких традиційних психолого-педагогічних методів екологічного виховання.

Для актуалізації емоційно насичених очікувань майбутніх контактів особистості з світом природи використовуємо метод екологічних експектацій, обов'язково обговоривши й правила поведінки з навколишнім середовищем.

Метод екологічної лабіалізації застосовуємо звертаючи увагу на сліди людської діяльності, викликаючи цілеспрямовану дезорганізацію певних аспектів особистісного світосприйняття, в результаті чого виникає психологічний дискомфорт, зумовлений невідповідністю індивідуальної стратегії екологічної діяльності укоріненим нормам і звичаям співіснування суспільства і довкілля.

Екологічної рефлексія та екологічна ідентифікація дозволить учням усвідомити особисту причетність до того чи іншого природного об'єкту, ситуації або обставин, в яких він знаходиться, навчитися самоаналізу, обміркуванню людиною своїх дій і вчинків щодо їхньої екологічної доцільності.

Під час проведення екскурсій важливо також, щоб діти не втрачали інтерес до досліджуваних об'єктів та поставлених цілей. Це перш за все, залежить від здатності педагога вдало й ефективно побудувати освітню програму обраного заходу. Обов'язковими умовами реалізації навчально-виховного процесу є:

- комплексний підхід до вивчення навколишнього середовища з використанням міжпредметних зв'язків;
- врахування вікових індивідуально-психологічних особливостей школярів, їх пізнавальних можливостей і здібностей до творчості в процесі навчання й виховання;
- вибір оптимальних форм, методів і прийомів навчання екології з наданням учням максимальної самостійності в проведенні різних типів занять на природі, організації роботи на екологічній стежці, у природно-краєзнавчих та художніх музеях, бібліотеках та наукових закладах;
- організація безпосередньої практичної діяльності щодо охорони і поліпшення стану навколишнього середовища;
- позитивний вплив вчителя на виховний процес власним прикладом дбайливого ставлення до навколишнього середовища;
- єдність дій педагогів і учнівського колективу школи на основі краєзнавчого принципу навчання з урахуванням особливостей свого краю, регіону.

У екскурсійну програму для молодших школярів доцільно включати ігрові моменти. Добре, якщо у проведенні цього заходу на допомогу вчителю придуть учні середніх та старших класів. Для останніх це, насамперед, чудова можливість застосувати набуті знання і навички, відчутти свою суспільну значимість як наставників та вихователів, виступити прикладом для наслідування та поваги.

Слід зазначити також, що для учнів старших класів особливо корисними та пізнавальними будуть екскурсії на промислові і сільськогосподарські підприємства. В Плані екологічної освіти такі заходи передбачають знайомство із раціональними ресурсозберігаючими методами виготовлення різноманітної продукції, або, навпаки, ілюструють недоліки сучасного виробництва, що в подальшому можуть бути виправлені саме представниками молодого покоління.

Однією з нетрадиційних форм екскурсійної діяльності виступає медіа екскурсія, яка завдяки існуючим сьогодні інформаційно-комунікативним технологіям дозволяє здійснювати неймовірні подорожі у будь-яку природну зону світу не виходячи за стіни класної кімнати. І хоча зараз існує безліч джерел інформації, готових до використання, створення медіа-екскурсії потребує від сучасного викладача не тільки володіння певними знаннями і навичками медіа-освіти, а й здатності аналізувати й синтезувати велику кількість даних, відокремлювати необхідні для здійснення конкретної навчальної мети відомості, знаходити цікаві наукові факти й давати вичерпні обґрунтовані пояснення з приводу питань, що виникають в учнів.

Особливого значення при створенні медіа-екскурсій, зокрема й екологічних, набувають творчі здібності педагога, схильність до креативного мислення, готовність знаходити екологічні аспекти при висвітленні кожної обраної теми.

Висновки... Отже застосування екскурсій як одного з найяскравіших та дієвіших методів екологічної освіти та виховання обов'язково сприятиме досягненню основної мети творчої самореалізації вчителя, а саме – формуванню творчої компетенції учнів.

До того ж сама природа є джерелом творчої наснаги. Між багатством природного середовища і багатством людської чуйності існує глибока внутрішня єдність. Тому всебічний і гармонійний розвиток особистості обов'язково включає в себе формування не лише екологічної свідомості, а й екологічного співчуття. Свідченням того є творчі роботи учнів школи (вірші, казки, твори) після їхнього спілкування із природою.

Література

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во Казан. университета, 1988. – 228 с.
2. Бухвалов В.А. Развитие учащихся в процессе творчества и сотрудничества / В.А. Бухвалов. – М. : Центр “Педагогический поиск”, 2000. – 144 с.
3. Вербицкий В.В. Эколого-натуралистична освіта в Україні : історія, проблеми, перспективи / В.В. Вербицкий. – К. : СМП “Аверс”, 2003. – 304с.
4. Геращенко И.Г. Педагогическое творчество и формализм / И.Г. Геращенко // Школа. – 2000. – № 1. – С.2-5.
5. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 159 с.
6. Криницкая Г.М. Развитие творческой самореализации учителя в процессе повышения квалификации / Г.М. Криницкая // Ярославский педагогический вестник – 2011 – Т 2, № 1 – С 202-204.

7. Маркова А.К. Психология труда учителя / А.К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
8. Петрицкий В.А. Экологизация морали и этика / В.А. Петрицкий // Философские науки. – 1990. – №5. – С. 103-106.
9. Сисоева С.О. Педагогична творчість учителя : визначення, теоретична модель, функції підготовки / С.О. Сисоева // Педагогіка і психологія. – К. : Педагогічна думка, 1998. – 255 с.
10. Формування екологічної компетентності школярів : наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О.Колонькова. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 64 с.

Анотація

У статті розглядається проблема творчої самореалізації вчителя під час організації екскурсійної діяльності в рамках екологічної освіти та виховання.

Аннотация

В статье рассматривается проблема творческой самореализации учителя при организации экскурсионной деятельности в рамках экологического образования и воспитания.

Summary

Article deals with the problem of teachers in creative self-organising in environmental education.

Ключові слова: творчість, екологічне виховання, екскурсія.

Ключевые слова: творчество, экологическое воспитание, экскурсия.

Key words: creativity, environmental education, tours.

Подано до редакції 19.03.2012.

УДК 371

©2012

Гризун Л.Е.

ЕЛЕКТРОННЕ ПОРТФОЛІО СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Аналіз педагогічної теорії і практики засвідчує, що питання цілісного процесу саморегуляції педагогічної діяльності, його компоненти й механізми, взаємозв'язки емоційного, вольового, інтелектуального проявів особистості педагога, особливості його діяльності, шляхи підвищення педагогічної майстерності сучасного вчителя були і залишаються актуальними проблемами освітанського сьогодення.

Виходячи із сутності поняття та складових педагогічної майстерності, досліджуваних відомими вітчизняними науковцями, до необхідних чинників її формування слід віднести удосконалення саморефлексії, самоаналізу, корекції діяльності вчителя. В цьому аспекті значну роль може відіграти такий сучасний засіб накопичення результатів професійної діяльності, як портфоліо в його електронній формі.

Незважаючи на те, що останнім часом складання портфоліо одержало розповсюдження серед педагогічної спільноти, його функції та можливості щодо зростання професійного рівня педагогів залишаються недостатньо дослідженими, що не дозволяє використовувати повною мірою його потенціал з метою підвищення педагогічної майстерності вчителя.

Зазначимо, що поняття "портфоліо" прийшло з Західної Європи XV - XVI ст. В епоху Відродження архітектори представляли замовникам готові роботи та ескізи своїх будівельних проектів в особливій теці, яку й називали "портфоліо". Документи, представлені в цій теці, дозволяли скласти враження про професійні якості претендента [8, с. 5]. У сучасний час у сфері бізнесу портфоліо відіграє провідну роль у процесі формування іміджу працівника в очах керівництва.

Ідея використання портфоліо у сфері освіти виникла в США у середині 80-х років, після чого стає все більш популярною в Європі та Японії, а на початку XXI століття ця ідея отримує поширення в Україні [8, с. 10].

Аналіз останніх досліджень засвідчує, що у сучасних школах ідея створення портфоліо стає все більш популярною, проте воно розглядається найчастіше як можливість перейти від адміністративної системи обліку результативності педагогічної діяльності до системи оцінювання успішності учителя, як в урочній, так і позаурочній роботі.

У науково-педагогічних джерелах та словниках представлено різноманітні підходи до визначення поняття "портфоліо". Під вказаним терміном розуміється спосіб фіксування, накопичення і оцінки індивідуальних досягнень особистості; це пакет робіт особистості, який пов'язує деякі аспекти його діяльності в більш повну картину, або заздалегідь спланований підбір досягнень людини; спосіб фіксування, накопичення і оцінки особистих досягнень людини в певний період її діяльності [5].

Дослідники окремо виділяють портфоліо вчителя як набір матеріалів, що демонструють уміння вчителя вирішувати завдання своєї професійної діяльності, обирати стратегію і тактику професійної поведінки та призначений для оцінки рівня професійності працівника [3, с. 12]; цілісність, яка представляє собою сукупність різноманітних розділів роботи вчителя та відображає всі сторони його педагогічної діяльності.